

כלכלנים: "הפסדים מצטברים ממלחמת התשה יגרמו נזק משמעותי לכלכלת ישראל"

נתוני הצמיחה שפורסמו השבוע, המצביעים על האטה במשק, מעוררים דאגה בקרב הכלכלנים ■ להערכתם, אם מבצע צוק איתן ייהפך למלחמת התשה יגרמו נזקים לענפים רבים - וההאטה אף עלולה להוביל לגידול באבטלה

מוטי בסוק / 21 באוגוסט 2014

אין מתמודדים עם ההאטה

ערן ישיב	מישל סטרבצ'נסקי	אבי בן-בסט
		
המדיניות המוניטרית מיתנה את עצמה, ולכן יש להפעיל אמצעים פיסקליים. ממליץ להגדיל את הגירעון באופן מתון	יישום מדיניות של הרחבה פיסקלית מאוזנת, באמצעות החזרת כלל ההוצאה הישן (גידול של 3.5% בהוצאה בתקציב 2015)	רפורמות שיגבירו תחרות בשווקים מונופוליסטיים, כמו השוק הפיננסי, הנמלים, המזון וכדומה
נסיגה מתוכנית מע"מ 0%	הגדלת יעד הגירעון לשנה הבאה ל-2.75% תוצר, לעומת 2.5% כיום	הגדלת כלל ההוצאה בתקציב (הגדלת ההוצאה האזרחית), תוך כדי ייעול המערכת
ריסון תוספת התקציב לביטחון	הקטנת פטורים שונים ממס	קיצוצים בפטורים ממסים, כמו הקלות לחברות גדולות, וביטול תוכנית מע"מ 0% על דירות חדשות מקבלן

צילומים: אוליביה פיטוסי ומיכל קדרון

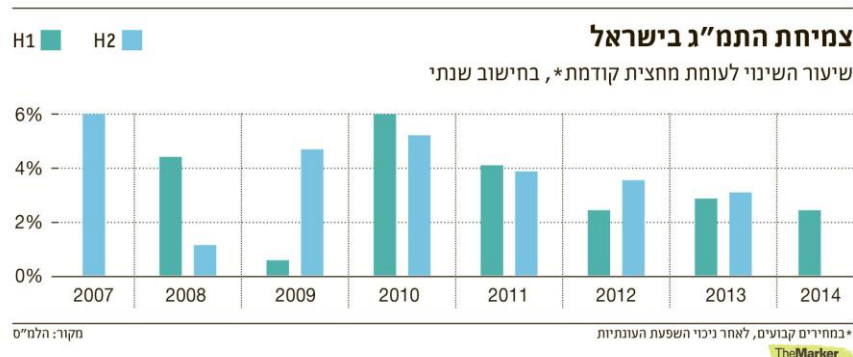
TheMarker

"המשק נמצא בהאטה, שמאיימת על קטעים שלמים בכלכלת ישראל. לא רואים שינוי חיובי במנוע הצמיחה הפוטנציאלי של היצוא, שתלוי בהתאוששות בכלכלת אירופה וארה"ב. לפיכך, כדי להיאבק בהאטה נצטרך לפעול עם שלושה מנועי צמיחה מבית: רפורמות במגזר העסקי, רפורמות בשירות הציבורי ורפורמות במיסוי" - כך אמר אתמול ל TheMarker הכלכלן פרופ' אבי בן-בסט.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה פירסמה השבוע נתונים מדאיגים על מצב המשק הישראלי, ובהם קצב צמיחה של 2.5% בלבד במחצית הראשונה של השנה וקצב צמיחה של 1.7% ברבעון השני, ירידה של 5.4% בהשקעה בנכסים קבועים במחצית הראשונה של 2014, ועלייה מזערית של 0.95 ביצוא הסחורות

והשירותים וירידה של 0.1% ביבוא במחצית הראשונה (כל הנתונים במונחים שנתיים). נתונים אלה מצטרפים לנתונים אחרים שהתפרסמו לאחרונה ומצביעים גם הם על האטה.

שאלנו שלושה כלכלנים בכירים - בן בסט, פרופ' מישל סטרבצ'ינסקי ופרופ' **ערן ישיב** - כיצד יש להתמודד עם ההאטה במשק, וגם מה עושים כלכלית במצב של מלחמת התשה בדרום, אם תהיה כזאת.

אבי בן בסט: רפורמה בתקציב המדינה תעודד צמיחה

בן בסט, פרופ' לכלכלה מהאוניברסיטה העברית, סבור כי "יש האטה בפעילות הכלכלית. אין ספק. התחלת לדבר על האטה לפני חודשיים, ועכשיו היא ברורה יותר. מחצית הראשונה של 2013 המשק צמח ב-3%, ובמחצית הראשונה של 2014 הוא צמח ב-2.5%. זאת, כאשר קצב הצמיחה הפוטנציאלי של המשק הוא 3%-3.5%.

"יש אינדיקטורים יותר חד-משמעיים בנושא ההאטה. התוצר העסקי, למשל, גדל במחצית הראשונה של 2013 ב-3.5%, ובמחצית הראשונה של השנה ב-1.9% בלבד. התוצר מורכב משניים - תוצר עסקי ותוצר ממשלתי. התוצר העסקי הוא משמעותי יותר, מכיוון שהוא מצביע על הגידול בתוצר המגזר העסקי, על כוחות השוק - והירידה כאן היא משמעותית."

לדברי בן בסט, "נתון נוסף שירד משמעותית השנה הוא ההשקעה בענפי המשק - השקעות המגזר העסקי באמצעי הייצור, במבנים, במכונות וכדומה. במחצית הראשונה של 2013 ההשקעות עלו ב-2%, ובמחצית הראשונה של 2014 נרשמה ירידה של 7%. כלומר, המגזר העסקי צופה שתהיה ירידה בצמיחה, ולכן משקיע פחות. גם בהשקעות למגורים רואים ירידה, וגם המדד המשולב לבחינת מצב המשק מצביע על ירידה חד-משמעית בקצב הצמיחה."

בן בסט אומר כי "המחקרים מראים שכדי שהאבטלה לא תעלה, המשק צריך לצמוח ב-3%. שיעור האבטלה עלה בחודש שעבר. עכשיו אנחנו בקצב צמיחה של 2.5%. ברור שההאטה מתבטאת ותתבטא בעלייה באבטלה."

הכלכלה העולמית, אומר בן בסט, תורמת גם היא להאטה, מכיוון שישראל היא מדינה מוטת יצוא. "אחת הסיבות למצבנו היא שהעולם מתאושש פחות מהר מהציפיות שלנו", לדבריו. בארה"ב יש התאוששות אטית, כאשר ב-11 באוגוסט אמר סטנלי פישר, סגן נגידת הבנק המרכזי האמריקאי ולשעבר נגיד בנק ישראל, כי הצמיחה בארה"ב מאכזבת ביחס לציפיות, וצפויה להיות 2% בלבד השנה.

ומה אפשר לעשות? לדעתו של בן בסט, "חייבים לעשות רפורמות שיגבירו את התחרות בשווקים מונופוליסטיים במשק. מדברים על הנושא הזה בלי סוף, מקבלים החלטות — ומבצעים מעט מאוד. חוסר האונים הזה מתחיל לקומם. צריך לבצע רפורמות של תחרות בשוק הפיננסי, שהמחירים בו כיום הם גבוהים מאוד, מעל לנורמלי. צריך לבצע רפורמות של תחרות בנמלים, בתקשורת, בשוק האנרגיה (חשמל, גז ודלק) ובשוק המזון. מדברים על זה שנים, אך העשייה בנושא התחרות במשק דלה. חשוב מאוד לבצע רפורמות שיגבירו את התחרות."

עוד אומר בן בסט כי "הצמיחה תגדל גם אם תהיה רפורמה במבנה השירות הציבורי. מבנה השירות הציבורי בישראל מיושן. נדרשת רפורמה ביחסים בין משרד האוצר למשרד ראש הממשלה ולמשרדים הייעודיים. בהיעדר מחלקות מחקר במשרדי הממשלה, המערכת שמייצרת מדיניות דורשת רפורמה. זו כנראה אחת הסיבות שאין רפורמה."

בן בסט טוען כי גם רפורמה בתקציב המדינה תעודד צמיחה. הוא מוטרד מכלל ההוצאה החדש, שקובע כי ההוצאה בתקציב 2015 תגדל ב-2.6% בלבד לעומת תקציב 2014, ואומר כי כל שר אוצר חדש משנה את הכלל, מה שלא מעניק יציבות למערכת.

הכלל החדש, לדברי בן בסט, "אינו כלל טוב. מגדילים את ההוצאה ב-2.6% כשקצב הצמיחה הפוטנציאלי של המשק גבוה יותר, 3%-3.3%. כלומר, הגדלת ההוצאה הציבורית ב-2.6% בלבד בעצמה יוצרת האטה. זאת, כאשר משקל ההוצאה הציבורית ביחס לתוצר בישראל היא בשליש התחתון של מדינות OECD, וכאשר בהוצאה אזרחית (על חינוך, בריאות, רווחה ותשתיות) אנחנו במקום לפני אחרון, כשרק דרום קוריאה מאחורינו. אם מעלים ב-2.6% בלבד, אומרים שמשקל ההוצאה הציבורית ביחס לתוצר ימשיך לרדת. חייבים להגדיל את ההוצאה האזרחית, אבל תוך ייעול המערכת."

לטענת בן בסט, כלל ההוצאה צריך להיות שווה לקצב הצמיחה ארוך הטווח של המשק, וכך הכלל יפעל כמייצב של המערכת - בשנה של האטה, כמו השנה, הוא ימשוך את הצמיחה כלפי מעלה, ואילו בשנים שבהן המשק "רותח", הוא יפעל כמצנן.

בן בסט טוען כי ישראל זקוקה גם לרפורמה בתחום המיסוי, כמנוע צמיחה. לדבריו, "אין להעלות מסים. יש לקצץ בפטורים ממס שאינם תורמים לרווחת המשק ולכלכלת המדינה, אלא רק לקבוצות של פרוטקציונרים. למשל, הפטורים שנותנים הקלות ממס לחברות הגדולות. הפטורים שניתן לוותר עליהם בקלות מסתכמים ב-12-15 מיליארד שקל". לדעתו, יש לוותר על תוכנית מע"מ 0% על דירות חדשות מקבלן, מכיוון שזהו "פטור גדול ממס עם אפס תועלת."

בנוגע לשאלה כיצד צריכה ישראל להתמודד כלכלית עם מלחמת התשה בדרום, אומר בן בסט, חד-משמעית, "לעשות הסכם שלום. הגיע הזמן להיכנס למשא ומתן אמיתי על הסכם שלום אמיתי עם הפלסטינים. מלחמת התשה, או חזרה לעוד מבצעים כמו צוק איתן. תגרום לנזקים בהרבה מישורים. הסכמי הפסקת אש אינם פתרון להתשה, כי הם זמניים ומועד התפוגה שלהם אינו ידוע. לכן, הפתרון היסודי הוא בהסכם שלום עם הפלסטינים, שבו ידונו ויפתרו בעיות יסוד בסכסוך, וכן חיזוק של אבו מאזן."

מישל סטרבצ'ינסקי: נדרשת הרחבה פיסקלית מאוזנת "

פרופ' מישל סטרבצ'ינסקי מהאוניברסיטה העברית, ראש התוכנית לכלכלה וחברה במכון ון ליר, אומרים כי עוד לפני מבצע צוק איתן היה ניתן לראות סימנים לא כל כך טובים למצבה של כלכלת ישראל, כמו למשל ירידה בהשקעה בנכסים קבועים, כולל ירידה בבנייה לדיוור, וחולשה ביצוא - בעיקר ביצוא הסחורות ופחות ביצוא השירותים.

לדבריו, ברבעון הנוכחי, רבעון המלחמה, יצוא השירותים יושפע מהירידה בתיירות, שצפויה להמשיך לרדת גם ברבעון הרביעי של 2014. "בון ליר עשינו בחינה של תוצאות המלחמה", אמר סטרבצ'ינסקי. "מתברר כי הפגיעה בתעשייה היתה באזור שברדיוס של עד 40 ק"מ מרצועת עזה. הפגיעה במסחר ובשירותים היתה לא רק שם - היא התפרשה על אזור רחב יותר. הפגיעה בתיירות היתה בכל המדינה. סך הפגיעה היה כ-0.5%, כלומר כ-5 מיליארד שקל."

בשל כך, לדבריו, "יש להקטין את תחזית הצמיחה ל-2014 מ-2.9% ל-2.4%. השאלה המשמעותית היא מה יקרה בהמשך. העצירה בבנייה קשורה בחלקה בפרויקט של שר האוצר, יאיר לפיד, למע"מ 0% על דירות ראשונות מקבלן. זה צעד לא רצוי, והייתי מקווה שהוא לא יעבור. הצעד הזה יצר אפקט של עצירה גם בצד הביקוש וגם בצד ההיצע. יש כיום ביקוש כבוש לדירה. ההאטה בשוק הדירה היא זמנית."

סטרבצ'ינסקי מעריך כי בתחום הצריכה הפרטית יהיה אחרי צוק איתן, כמו אחרי אירועי מלחמה דומים בעבר, אפקט שבמסגרתו אנשים יפצו את עצמם על מה שלא עשו ולא צרכו בתקופת המלחמה. עוד הוא מעריך כי תיירות הפנים תתאושש אחרי המלחמה, אך ההתאוששות בתיירות החוץ תהיה אטית יותר.

ביחס למנועי הצמיחה של המשק, אומר סטרבצ'ינסקי כי קיימים ספקות גדולים לגבי מנוע צמיחה חשוב כמו היצוא. לדבריו, השאלה הגדולה היא מה יקרה באירופה - השוק הגדול ביותר מבחינת ישראל. לטענתו, הסימנים מגרמניה, שהיא הקטר החשוב ביותר באיחוד האירופי, הם שליליים לאחרונה, וגם בתחזיות של גופים בינלאומיים מובילים לגבי הצמיחה בעולם בתקופה האחרונה אין בשורה. מאידך, הוא אומר כי אין כיום מיתון בעולם, אלא להיפך - תחזיות להתאוששות, כך שההערכה לגבי צמיחת המשק הישראלי ב-2015 נותרת ללא שינוי - 3%.

סטרבצ'ינסקי מדגיש כי הרחבה פיסקלית מאוזנת של תקציב המדינה יכולה להיות הקטר הנדרש להוצאת המשק הישראלי מהאטה. הממשלה, לדבריו, יכולה לפעול להגדלת הצמיחה אם תפעל להחזרת כלל ההוצאה הישן ב-2015, כך שתקציב 2015 יגדל בסדר גודל של 3.5% לעומת תקציב 2014, ולא ב-2.6% כפי שמתוכנן כיום. הרציונל, לטענתו, הוא ברור - היתה מלחמה, ובהרבה תחומים יהיה צורך בשיקום, ולכן יש להגדיל את כלל ההוצאה. סיבה נוספת להגדלת הכלל היא שהגידול בהוצאות הביטחוניות צפוי לגלוש ל-2015, למרות ניסיונות משרד האוצר למתן את דרישות הביטחון.

סטרבצ'ינסקי סבור כי יעד הגירעון בתקציב המדינה לשנה הבאה, 2.5% תוצר, הוא יעד שאפתני מדי בתנאי המשק כיום, אחרי מלחמה, ויעד של 2.75% תוצר הוא יעד שיכול להתקבל על הדעת. להערכתו, בתקציב המדינה לשנה הבאה תהיה שוב תחרות בין הקצאת משאבים לביטחון ולמגזר האזרחי. הוא אומר כי אם שר האוצר מסרב להעלות מסים בשנה הבאה, העלאת כלל ההוצאה לאזור ה-3.5%, יחד עם הקטנת פטורים שונים ממס והתמודדות עם דרישות מערכת הביטחון, תפתור את בעיות תקציב 2015.

לדעת סטרבצ'ינסקי, העלאת כלל ההוצאה היא הרחבה מאוזנת של התקציב שלא תפגע באמינות המשק. עוד הוא אומר כי לא צריך לבטל פטורים ממס, כפי שמוצע מדי תקציב חדש והדבר לא מתבצע בשל התנגדות פוליטית, אבל ניתן בהחלט להקטין פטורים קיימים - וכך לחסוך מיליארדי שקלים רבים.

סטרבצ'ינסקי סבור כי הנתונים האחרונים בהחלט הדליקו נורה אדומה לקברניטי המשק, ורצוי שהם לא ייקחו עתה סיכונים. קובעי המדיניות, לדבריו, צריכים להיות ערים, ליזום, לא להיות שאננים ולא לסמוך רק על הצמיחה בעולם.

בנוגע לשאלה כיצד צריכה ישראל להתמודד כלכלית עם מלחמת התשה בדרום, אומר סטרבצ'ינסקי: "מלחמת התשה היא בעייתית מבחינה כלכלית, כי משמעותה פגיעה קשה ומתמשכת בתיירות. בנוסף, ההסתברות לחרם

כלכלי על ישראל תגדל, כי קשה לישראל הסברתית להראות שהיא צודקת. כלומר, הבחינה הכלכלית היא תמריץ נוסף לדרג המדיני לפעול להסדר מדיני."

ערן ישיב: הירידה ביצוא ובהשקעות מדאיגה "

פרופ' **ערן ישיב** מאוניברסיטת תל אביב וראש התוכנית לכלכלה וביטחון **במכון למחקרי ביטחון לאומי**, סבור כי צריך להתייחס בזהירות לנתונים ראשוניים של הלמ"ס, שפורסמו בשבוע שעבר, כי הניסיון מוכיח לעתים שבהמשך מגיעים תיקונים משמעותיים לנתונים. מצד שני, הוא מדגיש כי צוק איתן פגע במשק בצורה משמעותית, ואת היקף הפגיעה המדויק יהיה ניתן לדעת רק בעוד כמה שבועות.

לדברי **ישיב**, גם לפני צוק איתן היו כלכלנים שחזו נסיגה בביצועי המשק. עוד הוא אומר כי שניים מהנתונים שפירסמה הלמ"ס הם מדאיגים במיוחד - הירידה ביצוא והירידה בהשקעות. לירידה ביצוא, לדבריו, יש שתי סיבות עיקריות: התיסוף בשקל והאטה בכמה מקומות בעולם - במיוחד באירופה, שהיא יעד יצוא מרכזי של ישראל, אבל גם בשווקים מתעוררים. גם הירידה בהשקעות מתחלקת לשניים: ירידה בהשקעות בנכסים קבועים וירידה בהשקעות בבנייה. הירידה בהשקעות, לדברי **ישיב**, היא משונה, כי הריבית נמוכה וממשיכה לרדת. הוא אומר כי ייתכן שהסיבה לכך היא אי-ודאות לגבי העתיד.

מה צריך לעשות כדי להתמודד עם ההאטה? **ישיב** סבור כי המדיניות המוניטרית מיצתה כמעט את כל הכלים הרגילים שעומדים לרשותה והגיעה לקצה גבול היכולת שלה. הריבית נמוכה, ואין לה כמעט לאן לרדת. הפתרון, לדעתו, נמצא במגרש הפיסקלי. **ישיב** סובר כי היה צריך לסגת מתוכנית מע"מ 0%, שאף כלכלן רציני לא תומך בה.

לדברי **ישיב**, בנושא הגירעון בתקציב המדינה ישראל נכנסת לדילמה שאופיינית למדינות רבות בעולם, בעיקר באירופה. מצד אחד, במצבה העכשווי, ישראל היתה רוצה להגדיל את הגירעון כדי להתמודד עם בעיות תקציב 2015 ועם ההאטה בצמיחה. אך הגירעון מתחיל להיות גדול מדי, והעלאה שלו עשויה להיות מסוכנת. הפתרון של **ישיב** הוא להגדיל את הגירעון - אך בצורה מתונה בלבד.

בנוגע לדרישות מערכת הביטחון להגדלת תקציבה, אומר **ישיב** כי "לא טוב שיהיו תוספות גדולות מדי לביטחון, שעלולות להיות קבועות. למשק יש גם צרכים אחרים". לדבריו, כשמסתכלים על ההתמונה הכוללת, לממשלה, למשרד האוצר ולבנק ישראל אין אופציה לפעולה דרסטית שתוכל לחלץ את המשק ממצבו - אין עודף גדול בתקציב, וגם לא ריבית שבנק ישראל יכול להוריד. בשני התחומים, ישראל נמצאת בקצה, ואין לה מרחב תמרון גדול. לכן, אומר **ישיב** כי המדיניות צריכה להיות משולבת, ולכלול כמה מהלכים לא גדולים בור-זמנית.

הבעיה של מדינת ישראל, אומר **ישיב**, היא שיש לה נטייה לא חדשה לשנות כל הזמן את הכללים, בניגוד לכוונות מלכתחילה. כך עם יעד ההוצאה, כך גם עם יעד הגירעון. בעיה נוספת של ישראל, לדבריו, הוא שהמדינה מתקשה לקיים בור-זמנית את כל הכללים הפיסקליים שקבעה לעצמה. "אישית הייתי מסתפק בכלל אחד, כלל הגירעון, והייתי מבחין בין גירעון מבני לגירעון מחזורי. המלצתי בעבר לאוצר לאמץ את הגישה הזאת. גם לא הייתי משנה כל שנתיים-שלוש את הכללים הפיסקליים", אומר **ישיב**.

בנוגע לשאלה כיצד יש להתמודד עם מלחמת התשה, אומר **ישיב** כי התמ"ג ליום עבודה של המשק בישראל שקול לכ-4.2 מיליארד שקל. כאשר המשק היה בלחימה מלאה בדרום, נרשם הפסד תוצר של 10%-20% מדי יום, כלומר 420-840 מיליון שקל. במלחמת התשה, לדבריו, ההפסדים ליום יהיו נמוכים יותר, אך מצטברים. התיירות, חוץ ופנים, תיפגע, אנשים יעדרו מהעבודה בגלל מילואים, ויהיו הוצאות צבאיות. במצטבר, הנזק יגדל ויילך.

לדברי **ישיב**, למדינת ישראל יש אינטרס עצום - לא רק אבל גם כלכלי - לעודד השקעות בינלאומיות מסיביות בעזה, שיביאו לשקט באזור. הוא טוען כי יש כיום הרבה כספים בעולם שירצו ללכת לשיקום עזה, ואומר כי יש גם הרבה מה לעשות כלכלית ביישובי עוטף עזה. לדבריו, הממשלה נוהגת להבטיח לתושבי עוטף עזה הרבה, ולקיים פחות, כאשר השקעה בעוטף עזה היא גם ביטחון.

<http://www.themarker.com/misc/article-print-page/1.2411571>